

Descoperit în urmă cu mai bine de un secol, tezaurul de la Turnu Măgurele poate constitui și în prezent obiect de analiză și dezbateră. Motivația principală este, fără îndoială, alcătuirea neobișnuită a acestui ansamblu, care grupează pe de o parte piese cu valoare de unicat, greu de încadrat cronologic, iar de altă parte obiecte pentru care regăsim analogii, situate însă în perioade istorice diferite.

Descoperirea a fost făcută întâmplător, în zilele de 4 și 5 martie 1880, cu prilejul plantării unui arbore pe strada Logofăt Nicolae din orașul Turnul Măgurele¹. Atunci s-au scos din pământ, de la o adâncime de aproximativ 0,50 m, mai multe obiecte și fragmente de obiecte din metal prețios. Conform celor relatate de Mihail Sutz - primul care a publicat tezaurul - a fost găsit mai întâi un manșon cilindric din aur, deteriorat chiar atunci prin lovire cu târnăcopul. Făcându-se imediat căutări atente în pământul aruncat în jurul gropii, s-au mai recuperat: încă patru manșoane cilindrice din aur; un manșon cu profil bombat, din electrum (aliaj natural din aur în amestec cu o mare cantitate de argint); un mic obiect tubular și 433 verigi din aur; cca 70 fragmente (unele extrem de mici) din electrum; în fine, un tipar fragmentar din piatră pentru turnarea unor podoabe, găsit, se pare, cu prilejul aceleiași săpături². În legătură cu cele cca 70 de fragmente trebuie reținută argumentarea lui Sutz că ele puteau constitui parțial alte două manșoane - unul identic cu cele din aur, celălalt asemănător exemplarului din electrum. Se cere menționat și faptul că, inițial, în studiul amintit, autorul a considerat aceste resturi de manșoane ca fiind din argint. Analizele chimice efectuate la solicitarea sa au probat însă că fragmentele în discuție erau din electrum. Sosite prea târziu pentru a mai putea modifica textul, rezultatele acestor analize și rectificarea ce se impunea au fost consemnate de autor într-o notă la același studiu³.

După descoperire tezaurul a intrat în patrimoniul Muzeului Național de Antichități, cu excepția unui manșon cilindric și a 20 verigi, din aur, care au fost

trimise de municipalitatea oraşului Turnu Măgurele lui Mihail Kogălniceanu. Aceste din urmă obiecte - cercetate şi publicate de Mihail Sutz u în acelaşi studiu - au ajuns după un număr de ani tot la Muzeul Naţional, împreună cu alte piese din colecţia marelui cărturar şi om politic.

Revenind asupra condiţiilor în care a fost făcută descoperirea de la Turnu Măgurele, trebuie să constatăm că recoltarea obiectelor în absenţa unor reprezentanţi ai autorităţilor şi a oricărei asistenţe de specialitate a fost şi este de natură să producă unele incertitudini în privinţa componenţei iniţiale a tezaurului. Sutz u însuşi a făcut, la vremea respectivă, următoarea menţiune: "Svonurile locale pretind că piesele tezaurului erau mai numeroase. Nu cunosc din parte-mi decât obiectele aflate astăzi în Muzeul nostru naţional, şi cele ce posedă d-nul Kogălniceanu"⁴.

Literatura de specialitate apărută după publicarea studiului lui M. C. Sutz u a accentuat aceste incertitudini. Astfel, în "Geţica", referindu-se la manşoanele ("un fel de cilindre") din tezaurul de la Turnu Măgurele, Vasile Pârvan a consemnat un număr de 10 asemenea piese⁵. Acest număr nu-l întâlnim însă în nici o altă lucrare cu referire la descoperirea în discuţie.

Frapantă apare şi informaţia păstrată în unele lucrări cu privire la fragmentele de manşoane găsite la locul descoperirii. Astfel, în 1958 Ecaterina Dunăreanu - Vulpe a menţionat: "Din inventarul complet al tezaurului fac parte şi fragmentele a două manşoane de argint, de tipuri asemănătoare celor descrise..."⁶. O astfel de precizare apare însă divergentă faţă de cele comunicate de Mihail Sutz u, care, aşa cum am arătat, a notat că fragmentele celor două manşoane sunt din electrum, fapt probat de analizele chimice efectuate,

Aceeaşi incertitudine poate fi observată şi în legătură cu tiparul de platră atribuit tezaurului. Mihail Sutz u a semnalat obiectul doar într-o notă a studiului său, în care a făcut o descriere oarecum detaliată, însoţită şi de imagini. Trebuie totuşi remarcat că nu a indicat nici o dimensiune a tiparului, deşi a făcut aceasta pentru toate celelalte piese ale tezaurului. De asemenea este evidentă şi o anumită rezervă exprimată cu privire la apartenenţa obiectului la tezaur: "Caracterul antic al acestui obiect nu resare de sine în mod suficient, şi constatarea că el s-a găsit tocmai la un loc cu giuvelele, nu s-a făcut în mod destul de sigur, ca să putem deduce vre o consecinţă din forma lui, sau din prezenţa lui acolo"⁷. O oarecare rezervă poate fi sesizată şi la Ecaterina Dunăreanu Vulpe, care face o singură

referire la acest obiect, în următorul context: "În ce privește inelele suntem îndemnați să ne gândim la confecționarea lor prin turnarea în tipare. Această interpretare ne este sugerată de un tipar de piatră, găsit în același loc cu obiectele de aur, și care prezintă tocmai forma unor inele. Totuși, prin turnare nu s-ar putea explica extrema acuratețe și precizie a acestor obiecte"⁸.

În afara celor doi cercetători, nimeni altcineva nu a mai menționat tiparul de piatră, sugerând - credem noi - printr-o asemenea omisiune, că obiectul ar putea să nu aparțină în fapt tezaurului.

În legătură cu componența acestuia, credem că nu este lipsit de interes să menționăm și erorile înregistrate în anii primului război mondial, cu prilejul evacuării tezaurului nostru național la Moscova. Într-o adresă a Muzeului Național de Antichități către prorectorul Universității bucureștene, datată 21 martie 1917, în care era comunicată lista obiectelor de valoare din patrimoniul instituției, transportate la Iași în august 1916, la poziția 2 figura: "Tezaurul de la Turnu Măgurele (monete inelare, 4 brățări, 1 riton)"⁹. Apar astfel evidente includerea rhytonului de la Poroina Mare în tezaurul de la Turnu Măgurele, omiterea din componența acestuia a două manșoane și a obiectului tubular, neprecizarea numărului verigilor din aur.

Referindu-ne la incertitudinile ce s-au putut manifesta de-a lungul anilor în legătură cu alcătuirea tezaurului de la Turnu Măgurele se cuvine să remarcăm și faptul că în literatura de specialitate au fost vehiculate două cifre în ce privește numărul verigilor din aur: 433 verigi indicate de Mihail Sutz și Vasile Pârvan¹⁰ și 419 constatate de Ecaterina Dunăreanu - Vulpe¹¹, care a studiat și publicat în 1958 tezaurul, după întoarcerea acestuia de la Moscova. Tot în legătură cu verigile să semnalăm și faptul că atât Mihail Sutz, cât și Vasile Pârvan au inclus în această categorie și un inel de buclă. Este drept că Sutz a "sesizat individualitatea unei asemenea piese față de celelalte, numind-o "verigă încovoiată"¹². Este meritul Ecaterinei Dunăreanu - Vulpe de a fi semnalat, după revenirea tezaurului în țară, existența acestei piese și de a-i fi semnalat semnificația și utilitatea pentru studiul descoperirii.

Păstrat în prezent la Muzeul Național de Istorie a României¹³ tezaurul descoperit la Turnu Măgurele este alcătuit din următoarele piese:

-Cinci manșoane din aur (titlul 900‰) cilindrice, cu margini răsfrânte orizontal, în exterior, cu profil median în tor compus, din cinci nervuri paralele, cea centrală fiind mai proeminentă. Trei piese au marginile ornamentate cu grupuri de mici creștături oblice. Înălțimile variază între 6,3 și 8,8 cm, iar diametrele între 6,7 și 7,6 cm. Greutățile sunt următoarele: 50,92 gr; 94,55 gr; 95,90 gr; 100,15 gr; 126,09 gr.

-Un manșon din electrum, cu corpul arcuit bitronconic (sau în formă de butoiș, cum foarte sugestiv a descris obiectul Ecaterina Dunăreanu - Vulpe), neornamentat, înalt de 5,3 cm, cu diametrul maxim de 8,24 cm și având greutatea de 58,08 gr.

-Un inel de buclă, cordiform, din bară de aur (titlul 900‰) de secțiune triunghiulară, cu terminații în formă de barcă, având diametrul maxim de 1,6 cm și greutatea de 3,88 gr.

-Un obiect tubular din foale de aur (titlul 900‰), cu decor de linii orizontale paralele intercalate cu șiruri de zigzaguri având unghiurile umplute alternativ cu puncte, obiect înalt de 2,8 cm, cu diametrul de 2,14 cm, în greutate de 5,95 gr.

-420 (patrusute douăzeci) verigi circulare, plate, ștanțate din foale de aur (titlul 750‰), două dintre ele fiind mai mari, cu diametre de 1,5 și 1,6 cm și greutatea de 1,28 și 1,42 gr, celelalte 418 mai mici având diametrele între 7 mm și 1 cm.

Caracterul neobișnuit al tezaurului constituie desigur cauza principală pentru care contribuțiile referitoare la interpretarea sa, la încadrarea sa cronologică și culturală se dovedesc puține și divergente.

În legătură cu încadrarea cronologică dată tezaurului, apare utilă sublinierea, prealabilă, a următoarelor împrejurări: întâi, că, descoperirea și publicarea sa de către Mihail Sutz, apoi chiar estimările făcute de Vasile Pârvan s-au situat într-o perioadă de început a cercetărilor arheologice în România, când încă nu exista în țara noastră și în regiunile învecinate o bază documentară suficientă pentru a asigura studii aprofundate, comparații, apropieri tipologice și încadrări cu șanse reale de a deveni certe; în al doilea rând, trebuie avută în vedere

- cum deja am semnalat - alcătuirea tezaurului de la Turnu Măgurele din piese pentru care nici ulterior descoperirile arheologice n-au putut să ofere analogii evidente și susceptibile de datări corect argumentate.

Asemenea împrejurări ar putea explica deosebirile mari de poziții ale celor câteva contribuții aduse în studiul descoperirii de la Turnu Măgurele.

Astfel, în 1883, Mihail Sutzu a dat tezaurului o interpretare ponderală, apreciind că piesele sale constituie valori monetare, ce s-ar putea data prin apropiere de monetele din Cyzic și de dariciți persani, prin secolul al V-lea î.Chr.¹⁴. Ulterior însă o asemenea interpretare a fost contestată de Bucur Mitrea¹⁵.

În cele câteva estimări ale sale asupra tezaurului de la Turnu Măgurele, Vasile Pârvan a acceptat, în general, interpretarea ponderală a lui Mihail Sutzu, dar a adus nuanțări, atât de ordin cronologic cât și cultural. Astfel, în 1923, datând descoperirea "încă de la începutul veacului al patrulea înainte de Hristos", a apreciat-o ca "dovadă de marea înfrîngere a grecilor asupra dacilor"¹⁶. Revenind apoi în "Getica" și acceptând în continuare interpretarea ponderală dată tezaurului, Pârvan s-a dovedit preocupat mai ales de semnificația și atribuirea cultural-arheologică a pieselor alcătuind tezaurul. Astfel, el a apreciat că "manșoanele de aur ca și micul fragment de țevă" ar fi putut să "fi aparținut fie la stâlpii unui baldachin de modă scitică, fie eventual, la un stindard, la un sceptru, de aceeași proveniență", în contrast cu "înelele-monetă" care "sunt ca atare, foarte puțin probante pentru vreo influență scitică, ele putând fi perfect și de tradiție locală, central-europeană...". De asemenea, a estimat că piesa tubulară de aur este "ornamentată după străvechea tradiție locală și în special din epoca Hallstatt". Astfel a conchis: "În orice caz, după cum a observat și dl. Sutzu, atât cilindrele cât și monetele sunt lucru indigen, deci față de epocă, daco-scitic"¹⁷.

În sfârșit, în prelegerile ținute la Cambridge, publicate postum, și în care tezaurul de la Turnu Măgurele și semnificațiile sale sunt de două ori menționate - descoperirea fiind acum clar datată în sec. al VI-lea î.Chr. - găsim și următoarea apreciere, întrutotul semnificativă pentru gândirea și modul de analiză ale lui Pârvan: tezaurul "...arată pătrunderea ideilor și a produselor grecești în țara traco-getă aproape în același timp cu formele iranice și mult mai devreme decât formele celtice"¹⁸.

În 1958, după trei decenii de la aceste ultime considerații ale lui Vasile Pârvan, o nouă interpretare a descoperirii de la Turnu Măgurele a fost realizată de

Ecaterina Dunăreanu-Vulpe. Considerând că tezaurul grupează în principal podoabe de corp și de veșmânt, iar nu piese cu semnificație numismatică, cercetătoarea l-a atribuit epocii bronzului, identificând pentru piesele sale analogii în civilizația din centrul, apusul și estul Europei. În argumentația pentru această încadrare cronologică o importanță hotărâtoare a fost acordată inelului de buclă, precizându-se: "...avem de-a face cu o podoabă pentru agățat în păr, foarte răspândită în Europa centrală și răsăriteană în epoca bronzului și fără continuitate în epoca fierului". Pe baza argumentelor prezentate autoarea a apreciat: "În concluzie, trebuie să renunțăm cu desăvârșire la datarea propusă de Sutzu, precum și la teoria sa ponderală, numismatică, considerând tezaurul de la Turnu Măgurele, în totalitatea sa, ca aparținând epocii bronzului"¹⁹.

Parcursul literaturii de specialitate dovedește însă că această din urmă interpretare nu a fost pe deplin sau de către toți însoțită. Opiniile specialiștilor în legătură cu tezaurul de la Turnu Măgurele s-au dovedit a fi, în continuare, diferite.

Amalia Mozsolics, de exemplu, a acceptat încadrarea tezaurului în epoca bronzului, situându-l, într-o lucrare apărută în 1965, în orizontul cronologic Hăjdusamson - Apa, în secolul al XVI-lea î.Chr.²⁰. În schimb, într-o sinteză bine documentată, ca "Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre" de Dumitru Berclu, apărută în 1966, descoperirea în discuție nu figurează în capitolele consacrate epocii bronzului²¹. Puțină vreme mai apoi, în 1971 Anastasia Manțevici a pus în relație tipologică verigile de la Turnu Măgurele - pe care le-a considerat a fi din electrum - cu "perlele inelare" din electrum și din argint descoperite în celebrul Kurgan de la Maikop²². Iar în 1974, în "Arta preistorică din România", Vladimir Dumitrescu a opinat: "...datarea acestui tezaur (Turnu Măgurele - n.n) nu este sigură, deoarece s-ar putea ca inelul de buclă ce i se atribuie în chip obișnuit să nu-i aparțină, iar celelalte piese nu sunt concludente din punct de vedere cronologic"²³. În legătură cu unele opinii formulate în literatura de specialitate din ultima jumătate a secolului nostru cu privire la tezaurul de la Turnu Măgurele credem că trebuie avute în vedere câteva aspecte. Astfel, analogiile propuse pentru manșoane, obiectul tubular și verigile din aur nu sunt, nici una, de pe teritoriul României sau din zone învecinate, ci dinopotrivă, din regiuni depărtate, ca Boemia, Germania, Danemarca, zona Caucazului²⁴. Aceasta face ca comparațiile propuse să fie acceptate mai greu și ridică o nouă problemă: cea a identificării căilor și zonelor probabile unde au existat condiții pentru a se fi ajuns la similitudini între obiecte

provenind din arii culturale atât de distanțate una de alta. În al doilea rând, trebuie observat că unele piese din tezaurul de la Turnu Măgurele, respectiv verigile din aur, lipsind pe teritoriul României și în zonele învecinate din patrimoniul obiectelor de podoabă al epocii metalelor, se regăsesc în această artă în epoca eneolitică. În sfârșit, se mai cere remarcat că nu întotdeauna un singur obiect poate asigura datarea corectă a unei descoperiri colective. În cazurile, de pildă, ale tezaurilor constituite în timp mai îndelungat, o asemenea piesă nu poate să indice decât doar o etapă de timp din întreaga perioadă de acumulare a obiectelor.

Soluțiilor încercate până acum pentru a obține încadrarea cronologică a tezaurului de la Turnu Măgurele le vom adăuga în partea a doua a studiului nostru o nouă ipoteză. Ea se întemeiază pe analogii cu unele obiecte străvechi aduse la lumină relativ recent, dar și pe o descoperire făcută în Câmpia Tisei la începutul secolului nostru.

1. M. C. Sutz, *Tezaurul de la Turnu Măgurele*, în RIAF, an 1, I, 1883, p. 2. În monumentală sa lucrare "Le trésor de Petrossa" (Paris, 1899 - 1900, p. 190), Alexandru Odobescu dă ca dată a descoperirii tezaurului de la Turnu Măgurele ziua de 16-martie 1880.

2. M. C. Sutz, op. cit., (nota 1), p. 2 - 4, 6 - 7.

3. Ibidem, p. 2 - 3, n.2.

4. Ibidem, p. 2.

5. V. Pârvan, *Getica*, 1926, p. 19.

6. Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, *Tezaurule antice*, în volumul "Studii asupra tezaurului restituit de URSS", București, 1958, p. 34, n.1.

7. M. C. Sutz, op. cit (nota 1), p. 3 - 4.

8. Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, op. cit (nota 6), p. 34.

9. Alexandru Păunescu, în "Carpica", XXIII/1, 1992, p. 16 - 20.

10. V. Pârvan, op. cit (nota 5), p. 19.

11. Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, op. cit (nota 6), p. 34 - 35.

12. M. C. Sutz, op. cit (nota 1), p. 2

13. Nr. Inv. 10.618 - 11044.

14. M. C. Sutz, op. cit (nota 1), p. 7, și urm.

15. Bucur Mîtreă, în "Dacia", VII - VIII, 1937 - 1940, Pl. I/17-22.

16. V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, 1974, p. 53.

17. V. Pârvan, op. cit (nota 5), p. 19 - 20.

18. Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, ed. a V-a, 1972, p. 62, 84.

19. Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, op. cit (nota 6), p. 36.

20. Amalja Mozsolics, *Goldfunde des Depotfundhorizontes von Hâjdúsamson*, în 46 - 47 Ber. RGK, 1965, 1966, p. 40, 55.

21. Dumitru Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, 1966, p. 140 - 214 (îndeosebi p. 199 - 207).

22. Anastasia Mantzevitch, în "Apulum", IX, 1971, p. 103 - 127.

23. Vladimir Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, 1974, p. 412.

24. Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, op. cit. (nota 6), p. 35 - 36; Anastasia Mantzevitch, op. cit. (nota 22), p. 115.

The treasure was found accidentally in March 4/5, 1880 while planting a tree somewhere at Turnu Măgurele (a town situated quite near by the Danube. Five gold cuff-bracelets, one cuff-bracelet made out of electrum, one small tubular item, 433 gold rings (among them one lock-ring) and about 70 fragments of items of electrum (initially considered silver items) were found on that occasion. It seems that a mould for casting adornments was discovered there, too.

We can talk about some doubts as far as the initial structure of the treasure is concerned because neither the authorities nor any specialist were there. The special literature pointed out and sometimes emphasized these uncertainties.

This treasure became part of the patrimony of the National Museum of Antiquities of Bucharest except for one cuff-bracelet and 2- gold rings. These were kept for a while in Mihail Kogălniceanu's collection - a great politician and scholar. Finally, they were given to the same museum.

In 1916 the treasure from Turnu Măgurele was sent to Moscow together with other valuables the cultural patrimony of Romania. It came back in 1956.

Now this treasure is exhibited at the National History Museum of Romania and it consist of the following items:

- five gold cuff-bracelets with horizontally turned up edges. Small oblique incisions decorate the edges of the three of these items. Their height is between 6.3 and 8.8 cm, ϕ between 6.7 - 7.6 cm and their weight between 50.92 and 126.09 gm.

- one cuff-bracelet made out of electrum with no ornament. Its height is 5.3 cm, maximum ϕ 8.24 cm and weight 58.008 gm.

- one heart-shaped lock-ring made but of gold ingot with a triangular section and boat-shaped endings; maximum ϕ 1.6 cm, weight 3.88 gm.

- one tubular item made out of a gold leaf is decorated with parallel horizontal lines and zig-zag rows; height: 2.8 cm, ϕ : 2.14 cm, weight: 5.95 gm.

420 rings made out of gold leaf; two of them are bigger with ϕ between 1.5 and 1.6 cm and weights between 1.28 and 1.42 gm. The other ones are smaller with ϕ between 7 mm and 1 cm.

The contributions regarding the chronology and culture of the treasure are but few and controversially. This fact could be partially explained by the unusual circumstances of its discovery.

In 1883 Mihail Sutzu gave a numismatic interpretation to this treasure. He considered that its items are monetary values inspired by the coins of Cyzic and Persians. He dated this discovery in the 5th c. B.C. Such an interpretation was accepted by Vasile Pârvan as well. The great Romanian scholar reconsidered several times the treasure from Turnu Măgurele stating that besides "coin-rings", the cuff bracelets and the tubular item could have been pieces from a canopy "in a Scythian style". Vasile Pârvan dated the treasure in the 6th c B.C. and he said that "it reveals the penetrating of the Greek ideas and products in the Geto Thracian country nearly at the same time with the Iranian shapes ...". In the last year of the 4th decade Bucur Mitrea contested Sutzu's numismatic interpretation. In 1958 Ecaterina Sutzu's theory and his dating had to be given up. She considered that the treasure from Turnu Măgurele consists mainly in adornments. She dated the discovery in the Bronze Age with regard to the lock-ring. Amalja Mozsolics agreed with this theory mentioning her opinion in a paper published in 1965. On the contrary in 1971, Anastasia Mantevici wrote that she could establish typological similarities between the gold rings from Turnu Măgurele and the "ring-shaped pearls" from Maikop made out of electrum and silver. In 1974 Vladimir Dumitrescu stated that Ecaterina Vulpe's dating was uncertain because the lock-ring might have not belonged to the treasure.

Several aspects should be pointed out as far the theories about the treasure from Turnu Măgurele are concerned. None of the analogies suggested for the cuff-bracelets, the tubular item and the gold rings are to be found on the territory of Romania or in the neighbouring areas; on the contrary, they were found in Bohemia, Germany, Denmark, Caucasus area.

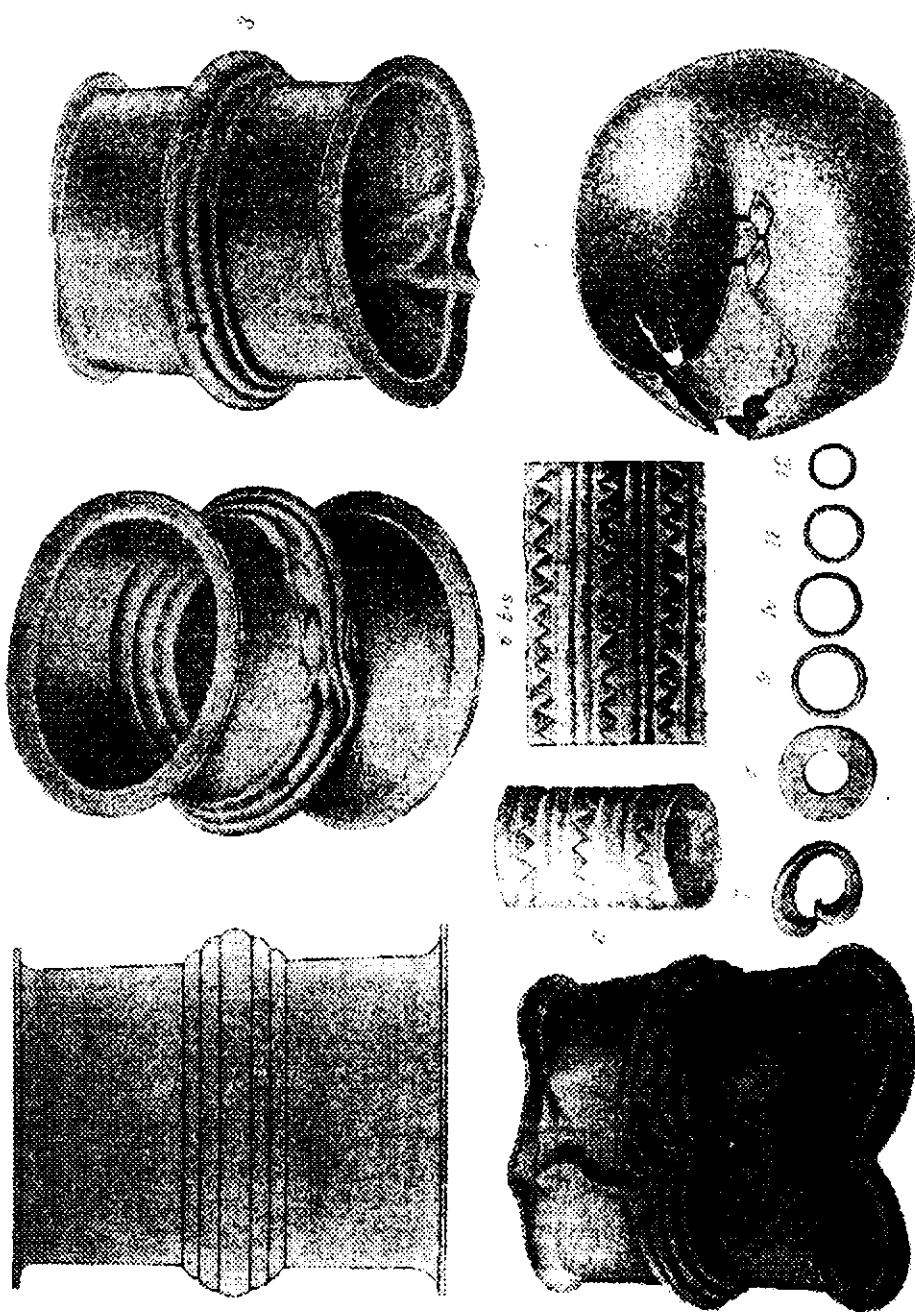
A problem comes up: how can we identify the ways and areas that brought together similar items originating from distant cultural areas. On the other hand, one should notice that the gold rings are not to be found among adornments from "the metal epoch" on the territory of Romania and in the neighbouring areas; these can be found in this area in the Eneolithic. Finally, we have to say that one single item cannot be used for a precise dating of a deposit or treasure.

In the second part of our study we shall add a new hypothesis to the solutions tried up to now in order to date the treasure from Turnu Măgurele

Piese din tezaurul de la Turnu Măgurele (după M. C. Sutz)

EXPLICATION PLATES

Pieces from Turnu Măgurele's treasure (after M.C. Sutz).

Piese din tezaurul de la Turnu Măgurele (după M. Sutz).